

УПЛЫЎ ПАЛІТЫКІ БЕЛАРУСІЗАЦЫІ НА АРГАНІЗАЦЫЮ НАВУЧАЛЬНАГА ПРАЦЭСУ Ў СЯРЭДНІХ СПЕЦЫЯЛЬНЫХ НАВУЧАЛЬНЫХ УСТАНОВАХ БССР 20-Х ГГ. ХХ СТ.

Вялікі ўплыў на навучальны працэс у сярэдніх спецыяльных навучальных установах аказала палітыка беларусізацыі. Згодна пастановы сесіі ЦВК БССР «Аб мерапрыемствах у галіне НКА БССР» ад 15 ліпеня 1924 года было вырашана ўвесці ў тэхнікумах усіх відаў абавязковае вывучэнне беларускай мовы і літаратуры, гісторыі і геаграфіі Беларусі. Адначасова пры ўладкаванні на працу ў сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы перавага павінна была аддавацца выкладчыкам валодаючым беларускай мовай.

Пры паступленні ў ВНУ і тэхнікумы з 1924 – 1925 навучальнага года неабходнай умовай стала валоданне беларускай мовай. У выглядзе выключэння ў гэтым навучальным годзе дазвалялася прымаць у тэхнікумы асоб без ведання беларускай мовы, але з абавязковым яе вывучэннем у навучальнай установе на працягу першага года навучання [4, л. 19, 22].

Першым крокам на шляху ажыццяўлення палітыкі беларусізацыі ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах стала ўвядзенне ў іх навучальныя планы абавязковага выкладання беларускай мовы. Беларуская мова да канца 1924 года, як абавязковы для вывучэння предмет была ўведзена ва ўсіх тэхнікумах «неўзбуйненнай» Беларусі. У тэхнікумах з далучаных да рэспублікі ў 1924 годзе павеатаў Віцебскай, Гомельскай і Смаленскай губерній выкладанне да канца 1923 – 1924 навучальнага года вялося на рускай мове [6, л. 111].

Як абавязковыя прадметы гісторыя і геаграфія Беларусі, беларуская мова з 1925 – 1926 навучальнага года ўводзіліся так сама ў склад навучальных планаў польскіх і яўрэйскіх педагагічных тэхнікумаў, якія працавалі на сваіх нацыянальных мовах [1, с. 5].

Народны камісарыят асветы ў сваёй інструкцыі па правядзенню нацыянальнай палітыкі ў установах Галоўпрафадукцыі, да якіх адносіліся і тэхнікумы, раіў звярнуць асаблівую ўвагу на падрыхтоўку і падбор выкладчыкаў, валодаючых беларускай мовай. Прафесуры, выкладчыкам і асістэнтам было прапанавана да першага кастрычніка 1926 года вывучыць беларускую мову настолькі, каб мець магчымасць на ёй чытаць лекцыі і весці працу са студэнтамі [2, л. 347].

Першыя гады правядзення беларусізацыі былі звязаны з цяжкасцямі, якія былі выкліканы адсутнасцю добра распрацаваных праграм і падручнікаў па беларускай мове, літаратуры, гісторыі, геаграфіі, краязнаўству Беларусі. Існавалі так сама пэўныя цяжкасці з наяўнасцю педагагічных кадраў валодаючых беларускай мовай на ўзроўні выкладання. Шмат складанасцей выклікала і нераспрацаванасць на беларускай мове, у першую чаргу тэхнічнай тэрміналогіі. У першыя гады правядзення беларусізацыі існавалі нават варожыя адносіны да гэтай палітыкі з боку часткі студэнтаў і некаторых выкладчыкаў. У 1926–1927 навучальным годзе такія факты мелі месца ў Беларускам рабочым тэхнікуме, Беларускам архітэктурна-дарожна-будаўнічым тэхнікуме [12, с. 20]. Першымі на выкладанне па белару-

ску была пераведзена праца сярэдніх педагагічных навучальных устаноў. Ужо ў 1924–1925 навучальным годзе 7 з 10 педагагічных тэхнікумаў працавалі на беларускай мове. Выключэнне складалі 2 педтэхнікума, што працавалі на яўрэйскай мове і адзін педтэхнікум на польскай мове [11, л. 14, 66]. Ва ўсіх іншых тэхнікумах выкладанне вялося на рускай мове. Ступень беларусізацыі тэхнікумаў у 1924–1925 навучальным годзе, гэта значыць лік прадметаў пераведзеных на беларускую мову ў адносінах да агульнага ліку прадметаў, складала 16,1 працэнтаў [падлічана па: 7, л. 85; 11, л. 66]. У наступным навучальным годзе гэты паказчык удалося павысіць да 25,8 працэнтаў. Гэта адбылося ў асноўным за кошт павелічэння ліку прадметаў выкладаемых на беларускай мове ў педагагічных тэхнікумах. У некаторых тэхнікумах ў 1925 – 1926 навучальным годзе праца вялася поўнасьцю на беларускай мове. Так, у Віцебскім, Рагачоўскім і Міцслаўскім педагагічных тэхнікумах 100% вучэбных прадметаў былі пераведзены на беларускую мову і ўсе выкладчыкі гэтых тэхнікумаў вялі выкладанне на беларускай мове. Усяго ў названы перыяд працавалі на беларускай мове 25,2% выкладчыкаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў рэспублікі. Найбольш беларусізаванымі ў гэтым сэнсе былі беларускія педагагічныя тэхнікумы. У іх на беларускай мове вялі сваю працу 90% выкладчыкаў [11, л. 66]. Акрамя пераводу на беларускую мову вучэбных дысцыплін, увадзэння абавязковага вывучэння гісторыі і геаграфіі Беларусі НКА БССР ажыццяўляліся і іншыя мерапрыемствы, якія залежылі ад спецыфікі той ці іншай навучальнай установы. Так, Пастанова НКА БССР «Аб практычных мерапрыемствах па правядзенню нацыянальнай палітыкі ў галіне народнай асветы ў 1926–1928 навучальным годзе» абавязвала Беларускі музычны тэхнікум узяць курс на вывучэнне беларускай музычнай творчасці, а так сама музычнай творчасці іншых нацыянальнасцяў БССР. Віцебскі мастацкі тэхнікум, згодна з гэтай пастановай, павінен быў акрамя пераводу навучання ва ўсіх класах на беларускую мову, узяць напрамак на збіранне і вывучэнне старажытнага і сучаснага беларускага мастацтва і падрыхтоўкі мастакоў у галіне беларускай творчасці [8, л. 106].

З 1926–1927 навучальнага года беларусізацыя ў той ці іншай ступені былі ахоплены ўсе тэхнікумы БССР. У большасці тэхнікумаў БССР за 1926–1927 і 1927–1928 навучальныя гады на беларускую мову былі пераведзены прадметы 1 і 2 курсаў. Выкладанне на 3 і 4 курсах амаль што ва ўсіх тэхнікумах гэтага перыяду працягвалася яшчэ на рускай мове. Паступова беларусізацыя ўваходзіла ў штодзёнае жыццё тэхнікумаў. На беларускую мову пераводзіліся пратаколы ўсіх студэнцкіх сходаў і камісій, насценгазеты і выступленні на сходах. У выніку праводзімых мерапрыемстваў ступень беларусізацыі ў тэхнікумах рэспублікі ў 1926–1927 навучальным годзе ўзрасла да 53,7 працэнтаў [3, л. 276]. Пры гэтым беларусізацыя ў розных тыпах тэхнікумаў праходзіла па рознаму. У сельскагаспадарчых тэхнікумах на беларускую мову выкладання было пераведзена да 63% прадметаў навучальнага плана. У медыцынскіх і прамыслова-эканамічных тэхнікумах названы працэс закрануў 38% навучальнай працы. Беларусізацыя навучальнага працэсу ў індустрыяльных тэхнікумах, з прычыны іх рознанацыянальнага складу студэнтаў і большай складанасці пераводу тэхнічнай тэрміналогіі на беларускую мову праходзіла больш павольна. Ступень беларусізацыі ў іх не перавышала 12 працэнтаў [падлічана па: 5, л. 6; 10, л. 52, 85]. У 1927 – 1928 навучальным годзе ступень беларусізацыі ва ўсіх тэхнікумах, не залежна ад іх тыпаў, раўнялася ўжо 63,2 працэнтам [13, с. 56].

Разам з усім гэтым неабходна адзначыць, што нягледзячы на даволі высокія тэмпы беларусізацыі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў дасягнутыя да канца 20-х

гадоў існавалі яшчэ асобныя тэхнікумы ў якіх беларусізацыя амаль што не праводзілася. Гэта датычылася Віцебскага палітэхнікума, дзе ў 1928–1929 навучальным годзе беларуская мова выкладалася толькі як прадмет і ніводная дысцыпліна вучэбна-га плану не вялася па беларуску. НКА БССР у сваім пісьме да дырэктара названага тэхнікума патрабаваў скараціць пераводу ўсіх прадметаў на беларускую мову, увядзенне элементаў беларусізацыі ў паўсядзёнае жыццё тэхнікума, вядзення перапіскі і ўсёй дакументацыі справаздачнага характару па-беларуску [9, л. 144].

Такім чынам, тыя значныя поспехі ў беларусізацыі сярэдніх навучальных устаноў дасягнутыя за кароткі адрэзак часу (1924–1929 гг.), былі вынікам напружанай сумеснай працы працаўнікоў НКА, адміністрацыі навучальных устаноў, выкладчыкаў і студэнцкіх арганізацый.

Літаратура і крыніцы

1. Збор законаў і загадаў Рабоча-Сялянскага ўраду БССР. 192. № 46. 30 снеж.
2. НА РБ, ф. 4, воп. 3, спр. 5.
3. НА РБ, ф. 4, воп. 5, спр. 388.
4. НА РБ, ф. 6, воп. 1, спр. 278.
5. НА РБ, ф. 6, воп. 1, спр. 1840.
6. НА РБ, ф. 7, воп. 1, спр. 90.
7. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 239.
8. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 302.
9. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 309.
10. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 316.
11. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 318.
12. Навучальныя планы // Чырвоны тэхнік. Мн., 1929.
13. Хацкевіч А. Агульныя вынікі правядзення беларусізацыі да дзесятай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі // Савецкае будаўніцтва. № 10. Мн., 1927.